

Wolter Rose

Hij is goed, hij is de Koning

De profeet Zacharia, de Hebreeuwse taal,
het Evangelie en Gods glorie

HIJ IS GOED, HIJ IS DE KONING

Hij is goed, hij is de Koning

De profeet Zacharia, de Hebreeuwse taal,
het Evangelie en Gods glorie

Wolter Rose

Uitgeverij Van Wijnen - Franeker

Sponsored by **STICHTING AFBOUW KAMPEN**

Vormgeving omslag: Lucas Reinds, Kampen
www.pankra.com

Omslagillustratie: Dennis Jarvis, Halifax, Canada
www.flickr.com/photos/archer10/5231655515

Vertaling Engelstalige artikelen: Kees de Wildt, Dordrecht
facebook.com/DeWildtRedactie

© 2020 Uitgeverij Van Wijnen, Postbus 172, 8800 AD Franeker
www.uitgeverijvanwijnen.nl

ISBN 9789051945935

NUR 707

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

Woord vooraf	7
Inleiding	9
I. Zacharia en de koning	17
1. Messiaanse verwachtingen in het Oude Testament	19
2. Toekomst voor de koning	47
3. Zacharia: Een nieuwe generatie, een nieuw begin	69
II. De Hebreeuwse taal	85
4. Heilige Schrift of Heilige Vertaling?	87
5. De zegen van de grammatica en het ABC van de zegen	109
6. Laat God kinderen boeten voor de schuld van de ouders?	127
7. Het Verhaal van het Eerste Woord	147
8. Een paradigmawisseling	161
III. Evangelie en seksuele diversiteit	183
9. Verder met het Evangelie van Christus	185

10. We hebben elkaar wat te vertellen	209
11. Overtuiging en realiteitszin	219
12. Homoseksuele verlangens en de reductiereflex	229
IV. Het Evangelie van Gods glorie	247
13. Licht en warmte	249
14. Jonathan Edwards en de Bijbel	273
15. Getuige zijn van Gods ultieme grootheid	283
Bibliografisch overzicht	305
Afkortingen	315
Colofon	319

WOORD VOORAF

In het voorjaar van 2020 kwam de samenleving in Nederland zo ongeveer tot stilstand vanwege de ‘coronacrisis’. Het waren William den Boer en Geranne Tamminga-Van Dijk van Weetwatjege-looft.nl die mij in die tijd een flinke duw in de rug gaven dat mo-moment aan te grijpen om plannen van een jaar eerder ten uitvoer te brengen: het samenstellen van een bundel met een selectie van artikelen die ik in de afgelopen vijftwintig jaar heb geschreven. Zonder hun hulp, bemoediging en kritische blik was dit project waarschijnlijk in een la blijven liggen. Mijn dank is te groot voor woorden.

Een bijzonder woord van dank ben ik verschuldigd aan Kees de Wildt, die verschillende hoofdstukken in deze bundel uit het En-gels vertaald heeft. Ik denk dat ik kan zeggen de nodige ervaring te hebben met de Engelse taal, en dan besef je des te meer: ver-talen is en blijft een vak apart, om niet te zeggen een kunst. Dat maakt het uit handen geven van je geesteskinderen een spannen-de onderneming, maar al gauw werd mij duidelijk dat je bij Kees aan het goede adres bent. *Much obliged, sir!*

Ik dank mijn uitgevers, Dingeman van Wijnen en Albert de Vos, voor hun vertrouwen in dit project en voor de ruimte die ze mij hebben geboden voor het realiseren ervan. Ook dank ik Stichting Afbouw en Stichting Zonneweelde: sponsoren die met hun royale bijdragen dit project financieel mogelijk hebben gemaakt.

Ik dank de voor mij onbekende fotograaf Dennis Jarvis voor zijn meesterlijke foto van de Westelijke Koepel van de San Marco

in Venetië die de voorkant van dit boek siert, en Lucas Reinds, de professionele vormgever bij mij in de straat, voor de prachtige omslag die hij heeft ontworpen.

Ik dank mijn collega's van het ondersteunend personeel, de wetenschappelijke staf en het College van Bestuur van de Theologische Universiteit Kampen voor de aangename samenwerking de afgelopen vijfentwintig jaar. Met name noem ik Erik de Boer, Ad de Bruijne en Peter van de Kamp, mijn gebedspartners, en Egbert Brink, vriend en niets ontziend luisterend oor. Ik wil ook graag in het bijzonder het bibliotheekpersoneel van de TU bedanken voor hun geduld en hulp bij het verwezenlijken van dit project en andere projecten in de afgelopen jaren.

Ten slotte bedank ik mijn mede-TeXneuten op de TU, Jasper Bosman, Marinus de Jong, Nico Snijder en Koos Tamminga, voor hun tips en adviezen. Mooi om te zien hoe volgende generaties vers hout op het TeX-vuur leggen.

Glorie aan de Vader en aan de Zoon en aan de Heilige Geest. *Soli Deo Gloria* — de enige die glorie toekomt is God. Hij is goed, hij is de koning.

Wolter Rose, Kampen, november 2020

INLEIDING

Bij de meeste boeken doe je als lezer er goed aan gewoon bij het begin te beginnen. Dan is het zoiets als vals spelen wanneer je alvast de laatste bladzijden leest voordat je zover gekomen bent. Het boek dat je nu voor je hebt is een bundel: een verzameling van hoofdstukken en artikelen. Bij zo'n boek hoef je niet van voor naar achter te lezen.

Bij dit boek zou ik zeggen: begin gerust met het laatste hoofdstuk, de ontknoping. Dan zul je niet alleen de titel van het boek beter begrijpen. Met dat laatste hoofdstuk heb je de kern te pakken van alles wat ik zou willen zeggen: alleen als je het over God hebt, JHWH, de God van Israël, de Vader van Jezus Christus, kun je werkelijk van 'glorie', ultieme grootheid, spreken. Dus: lees dit boek rustig van achter naar voren. Het laatste hoofdstuk is het hoofdstuk waar de meeste muziek in zit.

Het laatste hoofdstuk is tegelijk een goede test om te kijken hoe je reageert op af en toe een woord in mogelijk vreemde lettertekens. Dat zijn meestal Hebreeuwse woorden: dat is nu eenmaal mijn vak, en dan kan ik het soms niet laten. Ik heb mijn best gedaan er zoveel mogelijk een Nederlands woord bij te zetten, in ieder geval de eerste keer in een alinea.

Ik hoop dat je je door die woorden met vreemde lettertekens niet laat afschrikken. Als je in het laatste hoofdstuk geen allergische reactie krijgt, komt het in de rest van het boek ook wel goed. Van één hoofdstuk moet ik eerlijk zeggen dat het pittig gekruid is met Hebreeuwse woorden: hoofdstuk 8. De rest van de

hoofdstukken waarin Hebreeuwse woorden voorkomen is licht gekruid: de hoofdstukken 1 en 3 uit Deel I, de hoofdstukken 4 en 5 en 6 en 7 uit Deel II, en hoofdstuk 15 uit Deel IV. Wie weet krijg je de smaak te pakken, ik hoop het! Het is goed te weten dat er ook hoofdstukken zijn zonder woorden in vreemde lettertekens. Dat geldt voor vrijwel alle hoofdstukken in Deel III en IV.

I Zacharia en de Koning

In de eerste afdeling van deze bundel staat de thematiek centraal van de dissertatie (1997; 2000)¹ waar ik in 1997 aan de universiteit van Oxford op promoveerde. Het onderwerp van de dissertatie was: messiaanse verwachtingen in de tijd kort na de ballingschap, zoals die te vinden zijn in Haggai 2 en Zacharia 1–6. Deze afdeling bestrijkt ook het onderzoek van de jaren erna, dat uiteindelijk resulteerde in een commentaar (2010b) op het boek Zacharia voor niet-specialisten.

In hoofdstuk 1 (2006a) leg ik uit wat ik precies versta onder ‘messiaanse verwachtingen’, met in deel 5 van het hoofdstuk een samenvatting van mijn dissertatie. Hoofdstuk 2 (2013a) beschrijft de thema’s koningschap en messiaanse verwachtingen in het boek Zacharia als geheel. In dit hoofdstuk beargumenteer ik onder meer (2012e) dat de koning die rijdend op een ezel in Jeruzalem aankomt niet zomaar een messiaanse figuur is, maar niemand minder dan JHWH zelf. De afdeling sluit af met hoofdstuk 3 (2012f) over de inhoud van het boek Zacharia in het algemeen, met aandacht voor andere thema’s naast het thema koningschap.

¹ In deze inleiding verwijzen jaartallen tussen haakjes, soms met een toegevoegde letter, naar de volledige titelbeschrijving van mijn publicaties in het ‘Bibliografisch overzicht’ aan het eind van dit boek.

II De Hebreeuwse taal

Dit boek verschijnt in het jaar waarin ik 25 jaar werkzaam ben aan de Theologische Universiteit Kampen. Het leeuwendeel van mijn werk daar is het onderwijs in het Bijbels Hebreeuws. Daarover gaat het in de tweede afdeling van de bundel. Aan het begin van de afdeling (hoofdstuk 4, 2003a) stel ik de vraag aan de orde waarom een prediker van de Schrift in onze tijd nog Hebreeuws en Grieks (en Aramees) zou moeten leren, de talen waarin de Bijbel oorspronkelijk is geschreven. Aan het eind van de afdeling (hoofdstuk 8, 2018a) formuleer ik mijn gedachten over hoe je aan een theologische faculteit Hebreeuws taalonderwijs vorm zou moeten geven.

Daartussenin bevinden zich drie hoofdstukken die de relevantie van kennis van de talen van de Bijbel laten zien aan de hand van tekstgedeelten uit het Oude Testament. Het gaat om bekende woorden en uitdrukkingen die in de zondagse liturgie met regelmaat gebruikt worden en waarvan de vertaling soms vragen oproept. De miniserie begint (hoofdstuk 5, 2008a-b) met de zegen uit Numeri 6 die vaak klinkt aan het eind van de dienst; ik bearmenteer dat hij als een wens moet worden vertaald (en niet als een stellende wijs), en geef een duiding aan wat dat wenskarakter zegt over de zegen die God de mensen van zijn volk graag mee wil geven.

Dan volgt hoofdstuk 6 (2011a) over de zin uit het Tweede Woord van de Decaloog die in de NBV wordt weergegeven als: 'voor de schuld van de ouders laat ik de kinderen boeten'. Ik doe het voorstel deze woorden anders te vertalen: 'als ouders zich schuldig maken, zal ik tegen de kinderen naar bevind van zaken optreden'. Vervolgens (hoofdstuk 7, 2018b) beweer ik dat de vertrouwde uitdrukking 'De Tien Geboden' ons op een verkeerd spoor zet. Een vertaling die dichter bij het Hebreeuws blijft en in dit geval duidelijk de voorkeur verdient is: *De Tien Woorden*. Met die weergave voorkomen we dat we een belangrijk theologisch principe kwijt-

raken: dat het Eerste Woord niet een gebod is, en dat een gebod niet het eerste woord kan zijn.

III Evangelie en seksuele diversiteit

De derde afdeling van de bundel gaat over de vraag welke rol het Evangelie kan spelen in de christelijke bezinning op seksuele diversiteit. De verbinding tussen deze twee thema's wordt naar mijn mening nog veel te weinig gemaakt, en dat is iets dat zou moeten veranderen. Wat het Evangelie concreet voor je kan betekenen wanneer je homo bent beschrijf ik in hoofdstuk 9 (2009b-d), een verhaal dat ik in 2008 hield voor een in die tijd actieve vereniging voor christelijke homo's en lesbiennes. Ik werk dat uit aan de hand van vier aspecten van het Evangelie: vrijspraak, adoptie, glorie en transformatie.

Een aantal jaren later voegde ik daar een vijfde aspect aan toe: Koninkrijk, zoals te zien is in hoofdstuk 10 (2012d), een terugblik op een door Ad de Bruijne georganiseerd congres over homoseksualiteit dat op 20 januari 2012 gehouden werd aan de Theologische Universiteit Kampen. Ik wijs op het belang van het onderscheid tussen seksuele oriëntatie en identiteit, en voer een pleidooi voor een 'Samen-met-Christus-script'.

In hoofdstuk 11 (2018e) breng ik in kaart wat een gesprek van Jezus met een aantal religieuze leiders van zijn tijd over huwelijk en echtscheiding ons te zeggen heeft in onze bezinning over homoseksualiteit, tegen de achtergrond van de waarneming dat Jezus nooit iets gezegd heeft over dit specifieke onderwerp. In hoofdstuk 12 (2019b) voer ik ten slotte een pleidooi voor de deugdelijkheid van het onderscheid tussen seksuele oriëntatie en seksueel gedrag, een onderscheid dat naar mijn overtuiging ten onrechte als 'theologisch onhoudbaar', 'ongereformeerd', of 'onbijbels' wordt afgewezen.

IV Het Evangelie van Gods glorie

De vierde afdeling gaat over een aspect van het Evangelie dat naar mijn mening in de gereformeerde theologie in Nederland te weinig aandacht heeft gekregen: het zien van Gods glorie. In hoofdstuk 13 (1998a) plaats ik dit thema in de context van het gedachtegoed van ‘Puriteinen’ uit het verleden (o.a. Jonathan Edwards, Thomas Chalmers) en uit onze eigen tijd (o.a. Richard Lovelace, Jim Packer).

Over de achtergrond van hoofdstuk 14 (2009a) moet ik iets meer vertellen. Een christelijke denker uit de tijd van de Verlichting die zich veel heeft beziggehouden met het thema van Gods glorie is de al genoemde Jonathan Edwards, een Amerikaanse prediker en theoloog uit de achttiende eeuw. Ik voelde me erg aangesproken door zijn theologie van Gods glorie, maar las ook dat hij soms misschien iets te rationalistisch en/of speculatief kon theologiseren. Iets van de verlegenheid daarover sprak ik uit in mijn coreferaat bij een lezing van Douglas Sweeney over ‘Jonathan Edwards en de Bijbel’ die hij hield tijdens het congres ‘Jonathan Edwards in Europe’, georganiseerd door de Károli Gáspár Universiteit in Budapest in 2007, twee jaar later gepubliceerd in een congresbundel.

Hoofdstuk 15 (2018c), het laatste hoofdstuk van deze bundel, sluit daar in zekere zin op aan: ik doe verslag van een onderzoek naar het Bijbelse spreken over het ‘zien van Gods glorie’, wat deze uitdrukking betekent, en hoe je als bijbellezer het signaal van dit thema kunt opvangen, aan de hand van vier ‘wijzen’ of ‘melodieën’ die ik meen te kunnen aanwijzen. Na het schrijven van het artikel waar dit hoofdstuk een vertaling van is, concludeerde ik voor mezelf dat Edwards met vlag en wimpel slaagt als het gaat om het Bijbelse karakter van zijn denken over Gods glorie. Zijn mogelijk rationalistische en/of speculatieve inslag brengt daar geen schade aan toe. Ik voel me als een dwerg op de schouders van een reus — en geniet van het uitzicht.

Over titel en omslag

Een bundel met artikelen uit een periode van 25 jaar — hoe kies je daar een titel bij? Het geheel overziende, van het koningschap van JHWH en zijn gezalfde ('messias') tot het Evangelie van Gods glorie, lag de titel voor de hand. Wie de Narnia-kronieken van C.S. Lewis gelezen heeft zal het herkennen. Een paar kinderen zijn op bezoek bij — zoals dat gaat in sprookjes — een echtpaar bevers. Suzan wordt zenuwachtig bij de gedachte straks een leeuw (Aslan) te ontmoeten. Mevrouw Bever kan dat goed begrijpen: 'Iemand die zonder knikkende knieën voor Aslan verschijnt is verschrikkelijk dapper, of ongelofelijk dom.'

Op de vraag van Lucy of Aslan dus niet veilig is, antwoordt meneer Bever: 'Wie heeft het over veilig? Natuurlijk is hij niet veilig. Maar ik zeg je: hij is goed. Hij is de Koning.' Aan die woorden van meneer Bever heb ik de titel van mijn boek ontleend. De verbinding met het koningschap van God en zijn gezalfde is onmiddellijk duidelijk. Om te begrijpen wat de titel te maken heeft met Gods glorie moet je het laatste hoofdstuk in dit boek lezen (tip: kijk bij het onderdeel 'De Wijs Tegelijk').

Toen de titel er eenmaal was, werd ook al gauw duidelijk welke afbeelding de voorkant van het boek zou moeten sieren: het mozaïek-gewelf van de Pinkster- of Westelijke Koepel van de San Marco Basiliek in Venetië. In het centrum van de afbeelding is een troon te zien, met een mooi kleed erover gelegd. De troon staat klaar voor Christus om bij zijn wederkomst op plaats te nemen. Verder zijn bij de troon een boek te zien en een duif: Christus regeert ons door zijn Woord en Geest, zou de Heidelbergse Catechismus eeuwen later zeggen (HC 12, ~~ve~~A 31). De afbeelding is een voorbeeld van wat genoemd wordt de *hetoimasia*, de 'voorbereiding [van de troon]'. De afbeelding heb ik eerder gebruikt in de presentatie bij een *chapel*-viering van de Theologische Universiteit die ik op 14 maart 2019 leidde. De viering had als thema: 'Theologie van de voorbereide troon'.

De San Marco in Venetië zou je de wieg van de barokmuziek kunnen noemen. Claudio Monteverdi was er *maestro di cappella* in de eerste helft van de zeventiende eeuw. Johann Rosenmüller speelde er bij de koperblazers in de tweede helft van de zeventiende eeuw. Tijdens een vakantie in 2014 woonde ik een concert bij in de San Marco, met muziek gecomponeerd door twee tijdgenoten van Monteverdi en Rosenmüller: Francesco Cavalli en Alessandro Grandi. Een onvergetelijke ervaring, niet alleen vanwege de muziek, maar vooral vanwege de ‘zaal’: een verlicht interieur van de San Marco in zijn volle glorie.

Ik kan op een foto de stoel aanwijzen waar ik zat. Tijdens de voorbereiding van deze bundel ontdekte ik op YouTube een video die tijdens het concert gemaakt was. Toen ik de opname bekeek, realiseerde ik mij dat ik tien rijen verder naar achteren had moeten zitten: dan had ik precies onder de Pinkster-Koepel met de Voorbereide Troon gezeten. Daar ga ik dus een volgende keer zitten.